

Грибова Д. В., кандидат економічних наук, доцент, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь, Україна

ORCID ID: 0000-0002-3270-2504

e-mail: gribovadiana@ukr.net

Сучасні напрями функціонування пляжного туризму в Україні

Анотація. У статті досліджено сучасний стан та специфіку функціонування сфери пляжного туризму в Україні. Доведено, що сфера пляжного туризму, окрім суто економічних, виконує цілий комплекс інших функцій, значною мірою впливаючи на загальний стан розвитку відповідного регіону. У статті проведено порівняльний міжрегіональний аналіз курортної дестинації України, розглянуто показники ефективності сфери курортного туризму за регіональним розподілом внутрішніх та в'їзних туристів. Доведено, що по всіх регіонах із розвиненим пляжним туризмом в розрахунку на 1000 осіб обласного населення кількість туристів зменшилася. Найбільшою втратою чисельності туристів було 58% відпочиваючих Запорізької області. Зазначається, що поява значної кількості альтернативи внутрішнього туризму в зону більшої температурної комфортності або краще організованого пляжного відпочинку за кордоном, зумовила більш активну діяльність щодо підвищення рівня сервісу та інфраструктури. Доведено, що висока залежність від сезонної циклічності попиту на пляжний туризм Запорізької та Херсонської областей спровокувала в останні роки значне зростання капітальних інвестицій у колективні засоби розміщення, однак в абсолютному значенні їх розмір значно нижчий за аналогічні інвестиційні вкладення в Одеській області. Зазначається, що без системної державної підтримки не може розвиватися інфраструктурна складова туристичної індустрії України, підвищуватися якість і доступність гостинного та туристичного обслуговування, просуватися на світовий ринок бренд «Україна – європейська туристична країна».

Ключові слова: туристична галузь; пляжний туризм; дестинація; рекреаційна зона; колективні засоби розміщення.

Hrybova Diana, Candidat of Economic Sciences, Associate Professor, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Melitopol, Ukraine

Modern Areas of the Functioning of the Beach Tourism in Ukraine

Annotation. Introduction. The article investigates the current state and specifics of the functioning of beach tourism in Ukraine. It is proved that the beach tourism sphere, apart from purely economic ones, performs a whole range of other functions, significantly influencing the overall state of development of the respective region. In the article a comparative inter-regional analysis of the resort destination of Ukraine is conducted, the indicators of efficiency of the sphere of resort tourism according to the regional distribution of inland and inbound tourists are considered.

Purpose. The purpose of the study is to analyze the current state and specificity of the development of beach tourism in Ukraine. In the process of research it is necessary to take into account the nature of the influence of external and internal factors on the process of organization of this area of recreational activity.

Results. It is proved that in all regions with developed beach tourism per 1000 people of the regional population the number of tourists decreased. The largest loss of tourists was 58% of holidaymakers in Zaporizhzhya region. It is noted that the emergence of a significant amount of alternative domestic tourism in the area of greater temperature comfort or better organized beach holidays abroad, led to more active activities to improve the level of service and infrastructure.

The degree of sensitivity of demand to changes in the price of tourist services in different regions of the resort destination of Ukraine is substantiated. It is proved that high dependence on seasonal cyclicity of demand for beach tourism of Zaporizhzhya and Kherson regions has provoked in recent years a considerable increase of capital investments in collective accommodation facilities, but in absolute value their size is much lower than similar investment in Odessa region.

The results of the comparison of the values of the coefficients of elasticity of demand for tourism product with the indicators of the specific size of capital investment in the industry established a clear relationship between the two parameters. The formation of inelastic demand in Zaporizhzhya, Kherson and Mykolaiv regions motivates the rise in price of tourist services, which causes a decrease in the flow of organized tourism, low activity of investors, stimulation of the development of the shadow market of tourist services (personal economy)

Conclusions. It is emphasized that parallel development of cultural and cognitive tourism should be one of the priority tasks of the tourism industry in these regions. The existence of a high level of investment attractiveness for attracting financial resources in the field of regional tourism is substantiated. It is noted that without systemic state support, the infrastructure component of the tourism industry of Ukraine cannot develop, the quality and accessibility of hospitality and tourism services can be improved, and the brand Ukraine - European Tourist Country will be promoted to the world market.

Keywords: tourist industry; beach tourism; destination; recreation area; collective accommodation.

JEL Classification: C10; C18; C19.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки зростає соціально-економічна значущість туристичної галузі як форми самозайнятості населення регіонів (сільський зелений туризм, курортні послуги тощо), а також засобу залучення інвестицій в систему господарських відносин лісових та приморських адміністративно-кліматичних зон. Разом із цим слід зазначити, що специфіка функціонування даного галузевого напрямку передбачає комплексний вплив системи факторів на загальний рівень ефективності функціонування суб'єктів туристичного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба зазначити, що проблематика розвитку туристичної галузі як складової національної економіки розглядалася в працях вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема, С.Т.К. Ганділова [9] досліджувала характер взаємозв'язку розвитку економіки Азербайджану та рівня ефективності туристичної галузі, вивчаючи характер впливу позитивних та негативних чинників. Кальченко С. [10] розглядав туристичну діяльність як один з факторів забезпечення регіонального соціально-економічного розвитку, приділяючи особливу увагу сільському зеленому туризму.

Дослідження І. Куліш [11] присвячені особливостям екологічного туризму як специфічного напрямку рекреаційної діяльності, що здатний позитивно вплинути на стан навколишнього середовища в системі сільських територій. У працях М. Маліка [12] туристична діяльність розглядається як альтернативна форма самозайнятості сільського населення, засіб нівелювання соціально-економічних розбіжностей на селі. Разом із цим, на нашу думку, потребують подальшого дослідження сучасні особливості функціонування сфери туризму з урахуванням

специфіки організації туристичної діяльності в приморській природно-кліматичній адміністративній зоні.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є оцінка сучасного стану та специфіки розвитку сфери пляжного туризму на Україні, беручи до уваги характер впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на процес організації даного напрямку рекреаційної діяльності. Окрема увага приділялася регіональним особливостям розвитку туристичного бізнесу та аналізу наявного ресурсного потенціалу для його подальшого ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що сфера пляжного туризму, окрім суто економічних, виконує цілий комплекс інших функцій, значною мірою впливаючи на загальний стан розвитку відповідного регіону. Зокрема, це стосується створення умов для самореалізації великої кількості підприємницько-активної частки місцевого населення в різних формах (індивідуальна підприємницька діяльність, інтеграція в чинну мережу послуг сфери гостинності та ін.). У цьому аспекті слід відзначити соціальний характер туристичного бізнесу в курортно-рекреаційній зоні, що обумовлює необхідність відповідної державної підтримки. Оскільки соціальна роль курортного туризму є стратегічно важливою для населення країни, з метою встановлення проблем розвитку конкурентоспроможності ринку якісних туристичних послуг, забезпечення умов для повноцінного пляжного відпочинку українських громадян та іноземних туристів, проведено порівняльний міжрегіональний аналіз курортної дестинації України. Розглянемо показники ефективності сфери курортного туризму за регіональним розподілом внутрішніх та в'їзних туристів (табл. 1).

Таблиця 1 Показники ефективності розвитку сфери туризму в пляжних дестинаціях України за 2014-2018 рр.

Показники	Одеська область		Запорізька область		Херсонська область		Миколаївська область	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
1. Кількість туристів на одиницю місткості усіх засобів розміщення (осіб/місце)	6	12	8	10	5	7	5	9
темп зростання, %	2 р.		125		140		180	
середньорічний темп приросту, %	18,9		5,7		8,8		15,8	
2. Коефіцієнт використання місткості засобів розміщення	0,11	0,27	0,34	0,38	0,13	0,43	0,19	0,35
темп зростання, %	2,5 р.		111,8		3,3 р.		184,2	
середньорічний темп приросту, %	25,2		2,8		34,9		16,5	
3. Інвестиції в основний капітал у розвиток засобів розміщення на 100 осіб населення регіону (тис грн)	8,49	8,53	1,12	8,26	0,19	16,88	2,32	1,78
темп зростання, %	100,5		7,4 р.		88,8 р.		76,7	
середньорічний темп приросту, %	3,7		65,0		3,1р.		-6,4	
4. Кількість туристів на рік на 1000 осіб регіонального населення (осіб)	164	122	226	95	149	104	150	125
темп зростання, %	74,4		42,0		69,8		83,3	
середньорічний темп приросту, %	-7,1		-19,5		-4,6		-44,3	

Джерело: розраховано та складено за даними [5, 6, 7]

Отже, пляжний відпочинок на Чорному та Азовському морях розвивається, проте не всі регіони мають розвинуту інфраструктуру та стабільний туристичний потік. Політичні та соціально-економічні зміни в країні негативно вплинули на зростання масового попиту на пляжний туризм. Абсолютно по всіх регіонах у розрахунку на 1000 осіб обласного населення кількість туристів зменшилася. Найбільшою втратою чисельності туристів було 58% відпочивальників Запорізької області. Зрозуміло, що альтернатива вибору між відпочинком на Азовському чи Чорному морі у більшості випадків припадає на останній варіант. Саме тому інші регіони краще зберегли розмір туристичного потоку, втрати яких не перевищили 30 відсотків.

Поява значної кількості альтернативи внутрішнього туризму в зоні більшої температурної комфортності або краще організованого пляжного відпочинку за кордоном зумовила більш активну діяльність щодо підвищення рівня сервісу та інфраструктури. З цього приводу спостерігається підвищення показника капіталомісткості туристичної галузі по всіх регіонах, окрім Миколаївської області. У середньому на рік у даній області питомий розмір капітальних інвестицій у галузь знижується на 6,4%, що з позиції майбутньої конкурентоздатності регіону формує проблемний

туристичний регіон з унікальним природно-кліматичним та географічним потенціалом.

Висока залежність від сезонної циклічності попиту на пляжний туризм Запорізької та Херсонської областей спровокувала в останні роки значне зростання капітальних інвестицій у колективні засоби розміщення, однак в абсолютному значенні їх розмір значно нижчий за аналогічні інвестиційні вкладення в Одеській області. Поясненням цього факту є порівняння показника цінової еластичності попиту на туристичний продукт (табл. 2).

Отже, ступінь чутливості попиту до зміни ціни туристичних послуг в різних регіонах курортної дестинації України відмінна. Еластичний попит лише в Одеській області, що говорить про високу чутливість потенційних туристів до зміни цін (табл. 2). Важливо зазначити, що коефіцієнт еластичності попиту за ціною має велике значення для поведінки туроператорів, туристичних підприємств, колективних засобів розміщення, а також інвесторів. Річ у тім, що якщо попит на продукт еластичний, то виробникам турпродукту вигідніше зниження ціни, оскільки в цьому разі доходи будуть зростати значно швидшими темпами. Якщо ж попит на турпродукт нееластичний, то його виробникам вигідніше підвищувати на нього ціну, оскільки лише за цих умов доходи зростатимуть активними темпами.

Таблиця 2 Рівняння і коефіцієнт еластичності попиту на туристичний продукт в курортній дестинації України за період 2010-2018 рр.

Області дестинації	Рівняння залежності обсягу турпотіку (Q) від індексу цін гостинного бізнесу ($I_{ц}$)	Коефіцієнт еластичності попиту по модулю	Характеристика попиту за коефіцієнтом еластичності
Одеська	$Q = 641616 - 1917,9 I_{ц}$	1,44	еластичний
Запорізька	$Q = 243321 - 1096,8 I_{ц}$	0,29	нееластичний
Херсонська	$Q = 263618 - 924,1 I_{ц}$	0,91	нееластичний
Миколаївська	$Q = 242229,2 - 503,7 I_{ц}$	0,05	нееластичний

Джерело: розраховано та складено за даними Державної служби статистики України

Порівнюючи значення коефіцієнтів еластичності попиту на туристичний продукт із показниками питомого розміру капіталовкладень у галузь, встановлено чітку залежність між двома параметрами. Формування нееластичного попиту в Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях мотивує подорожчання туристичних послуг, що зумовлює зниження потоку організованого туризму, низьку активність інвесторів, стимулювання розвитку тіньового ринку туристичних послуг (особистого господарства).

За показником автономного споживання туристичних послуг Одеська область також лідирує – 641,6 тис. потенційних туристів. Така величина автономного попиту демонструє низьку залежність сфери туризму лише від курортного його типу. Відсутність в Одесі так званого «низького сезону» завдячує паралельному активному розвитку культурно-пізнавального та бізнес-туризму.

Замала тривалість пляжного сезону в інших регіонах курортної дестинації не дає можливість підвищити розмір автономного попиту на туристичний продукт вище за 270 тис. осіб. У зв'язку з цим, однією з першочергових задач туристичної галузі даних регіонів повинен бути паралельний розвиток культурно-пізнавального туризму. Маючи достатню кількість національних пам'яток таких як Кам'яна могила, острів Хортиця, Дніпрогес, заповідники Асканія-Нова та Бірючий острів, гарячі джерела та Солоне озеро Херсонської області, Актівський каньйон, Бужський Гард, Кінбурнська коса тощо, необхідно забезпечити розвиток даного виду туризму шляхом залучення в галузь туризму засобів індивідуальних та інституційних інвесторів. Таким чином, для залучення фінансових ресурсів сфера регіонального туризму повинна мати високий рівень інвестиційної привабливості. Тому саме напрями підвищення інвестиційної привабли-

вості регіональної туристичної галузі є предметом нашого подальшого дослідження.

Таким чином, аналіз та розрахунки даних внутрішнього та в'їзного туризму за період 2014-2018 рр. свідчать, що популярність більшості регіонів України, навіть таких перспективних як Запорізька, Херсонська та Миколаївська області, є незначною у порівнянні з Києвом, Львовом, Івано-Франківськом, Одесою, Дніпром та Харковом, куди спрямовано основний внутрішній та іноземний туристичний потік. Як наслідок, не дивлячись на великий ресурсний потенціал та широку культурно-історичну базу, туристична привабливість регіонів країни є низькою. Як демонструє досвід туристично розвинених кластерів України, задача туристично привабливого позиціонування регіонів країни може бути вирішена на засадах активного залучення приватних інвестицій та інших позабюджетних джерел. Проте без системної державної підтримки не може розвиватися інфраструктурна складова туристичної індустрії України, підвищуватися якість і доступність гостинного та туристичного обслуговування, просуватися на світовий ринок бренд «Україна – європейська туристична країна».

Підкреслення винятковості та оригінальності кожного регіону України за допомогою інноваційно-інвестиційного розвитку туристичної галузі, дозволить їм конкурувати з великими туристичними центрами країни, а також сприятиме розвитку індустрії туризму та гостинності в цілому.

Висновки. У статті досліджено сучасний стан та специфіку функціонування сфери пляжного туризму в Україні. Доведено, що сфера пляжного туризму, окрім суто економічних, виконує цілий комплекс інших функцій, значною мірою впливаючи на загальний стан

розвитку відповідного регіону. У статті проведено порівняльний міжрегіональний аналіз курортної дестинації України, розглянуто показники ефективності сфери курортного туризму за регіональним розподілом внутрішніх та в'їзних туристів. Доведено, що по всіх регіонах із розвиненим пляжним туризмом у розрахунку на 1000 осіб обласного населення кількість туристів зменшилася. Найбільшою втратою чисельності туристів було 58% відпочивальників Запорізької області. Зазначається, що поява значної кількості альтернативи внутрішнього туризму в зоні більшої температурної комфортності або краще організованого пляжного відпочинку за кордоном зумовила більш активну діяльність по підвищенню рівня сервісу та інфраструктури. Доведено, що висока залежність від сезонної циклічності попиту на пляжний туризм Запорізької та Херсонської областей спровокувало в останні роки значне зростання капітальних інвестицій у колективні засоби розміщення, однак в абсолютному значенні їх розмір значно нижчий за аналогічні інвестиційні вкладення в Одеській області.

Наголошується, що однією з першочергових задач туристичної галузі даних регіонів повинен бути паралельний розвиток культурно-пізнавального туризму. Обґрунтовано наявність високого рівня інвестиційної привабливості для залучення фінансових ресурсів у сферу регіонального туризму. Зазначається, що без системної державної підтримки не може розвиватися інфраструктурна складова туристичної індустрії України, підвищуватися якість і доступність гостинного та туристичного обслуговування, просуватися на світовий ринок бренд «Україна – європейська туристична країна».

Література:

1. Світовий атлас даних. URL: https://knoema.ru/atlas/Весь_мир/Туризм (дата звернення 02.04.2020).
2. World Tourism Barometer. URL: <https://www.unwto.org/publication/unwto-world-tourism-barometer-and-statistical-annex-may-2019> (дата звернення 02.04.2020).
3. UNWTO Tourism Highlights 2018 Edition. веб-сайт URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (дата звернення 02.04.2020).
4. Туризм Туристична діяльність в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 02.04.2020).
5. Туризм. Колективні засоби розміщування в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 02.04.2020).
6. Регіональна статистика. Капітальні інвестиції. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ioz/iozo_u.html (дата звернення 02.04.2020).
7. Населення та міграція. Чисельність населення. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ds/kn/kn_u/kn0120_u.html (дата звернення 02.04.2020).
8. Туризм. Аналітика та статистика. Туристичні потоки 2015 – 2018. Департамент туризму та курортів. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення 02.04.2020).
9. Ганділова С. Т. К. Туризм та економічний розвиток: аналіз й оцінка взаємозв'язку. *Економічний часопис-XXI*. 2018. №174(11-12). С.29-32. <https://doi.org/10.21003/ea.V174-05>.
10. Кальченко С. В., Демко В. С. Стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі в Запорізькій області. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2019. №1. С.121-128. <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2019-39-115-121>.
11. Куліш І. М. Екологічний туризм як чинник розвитку сільських територій України. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 80.
12. Малік М. Й., Мамчур В. А. Самозайнятість та розвиток несільськогосподарського підприємництва на селі. *Економіка АПК*. 2019. №4. С. 39. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904039>.

References:

1. World Data Atlas (2020). Retrieved from https://knoema.ru/atlas/Весь_мир/Туризм.
2. World Tourism Barometer (2019). Retrieved from <https://www.unwto.org/publication/unwto-world-tourism-barometer-and-statistical-annex-may-2019>.
3. UNWTO Tourism Highlights 2018 Edition (2019). Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>.
4. Tourism. Tourism in Ukraine (2019). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Tourism. Collective accommodation in Ukraine (2019). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Regional statistics. Capital Investments (2019). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ioz/iozo_u.html.
7. Population and migration. Population (2019). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ds/kn/kn_u/kn0120_u.html.
8. Tourism. Analytics and Statistics. Tourist Flows 2015 – 2018. Department of Tourism and Resorts. Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine (2019). Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/>.
9. Gandilova, S.T.K. (2018). Tourism and economic development: analysis and evaluation of interconnections. *Economic Journal-XXI*, 174 (11-12), 29-32. <https://doi.org/10.21003/ea.V174-05>.
10. Kal'chenko, S. V. & Demko, V. S. (2019). Strategic directions of tourism industry development in Zaporizhzhya region. *Proceedings of the TDATU (Economic Sciences)*, 1, 121-128. <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2019-39-115-121> [in Ukrainian].
11. Kulish, I. M. (2013). Ecological tourism as a factor of development of rural territories of Ukraine. *APK economy*, 2, 80-85 [in Ukrainian].
12. Malik, M. I. & Mamchur, V. A. (2019). Self-employment and development of non-agricultural entrepreneurship in rural areas'. *APK economy*, 4, 39-46. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904039> [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License